

ภาวะผู้นำ (Leadership)

ชชาติ อารีจิตรานุสรณ์

มีบุคคลเป็นจำนวนมากมักเข้าใจว่าภาวะผู้นำ (leadership) เป็นคุณสมบัติที่จำเป็นเฉพาะผู้บริหารหรือหัวหน้า แต่ในสภาพของการแข่งขันที่รุนแรงในปัจจุบัน องค์กรที่มีสมรรถนะสูง (high performance organization, HPO) ที่ประสบความสำเร็จในการแข่งขัน ต้องการผู้บริหารหรือหัวหน้าที่มีภาวะผู้นำสูงเพื่อนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จ และต้องการพนักงานหรือบุคลากรที่มีภาวะผู้นำเป็นจำนวนมากเพื่อร่วมสร้างความสำเร็จให้องค์กร ดังนั้นการสร้างภาวะผู้นำให้ผู้บริหารและบุคลากรทุกระดับจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นที่ไม่อาจหลีกเลี่ยง

ความหมายของภาวะผู้นำ

ภาวะผู้นำ (leader) หมายถึง “กระบวนการของบุคคลซึ่งกระตุ้นให้กลุ่มบุคคลทำตามหรือคล้อยตามด้วยความสมัครใจ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้” ผู้ที่มีภาวะผู้นำจึงถูกเรียกว่า “ผู้นำ” (leader) ดังนั้นผู้นำจึงไม่จำเป็นต้องเป็นผู้บริหาร (administrator) เป็นหัวหน้าหรือเป็นเจ้านาย (boss) และผู้บริหาร หัวหน้าหรือเจ้านายบางคนอาจไม่ใช่ผู้นำเพราะไม่มีภาวะผู้นำ และเมื่อสังเกตพฤติกรรมจะพบว่ามีความแตกต่างกัน กล่าวคือ ผู้นำคำนึงถึงความรู้สึกและพอใจของคนมากกว่าเจ้านาย ผู้นำชอบขอร้องมากกว่าการใช้คำสั่งแบบเจ้านาย ผู้นำชอบให้กำลังใจและช่วยแก้ปัญหา มากกว่าการคอยจับผิดแบบเจ้านาย ผู้นำชอบสร้างนวัตกรรมหรือเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงมากกว่าการทำงานประจำวัน ผู้นำมีความสามารถในการคิดกระทำสิ่งต่างๆด้วยตนเองมากกว่าคอยทำตามคำสั่งหรือกฎระเบียบแบบเจ้านาย ผู้นำให้เกียรติและไว้วางใจคนอื่นมากกว่าผู้ที่วางตนแบบเจ้านาย

ความสำคัญของภาวะผู้นำ

ภายใต้สงครามการแข่งขันที่รุนแรง หลายองค์กรได้เริ่มเปลี่ยนระบบการบริหารงานแบบสั่งการจากข้างบน

ลงสู่ข้างล่าง (top-down) มาเป็นแบบจากข้างล่างขึ้นสู่ข้างบน (bottom-up) โดยการกระจายอำนาจและหน้าที่ (empowerment) ให้ผู้บริหารหรือบุคลากรระดับล่าง เพื่อให้สามารถตัดสินใจได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมด้วยตนเอง ซึ่งจะทำให้ลดภาระของผู้บริหาร และสร้างการบริการที่รวดเร็วโดยลดขั้นตอนที่จะต้องส่งเรื่องขึ้นมาให้ผู้บริหารตัดสินใจทุกเรื่องแต่กระบวนการดังกล่าวผู้บริหารและพนักงานระดับล่างจำเป็นต้องมีความพร้อมและได้รับการเสริมสร้างภาวะผู้นำ เพราะการมอบหมายอำนาจหน้าที่ให้กับบุคคลที่ไม่มีความพร้อม หรือไม่มีภาวะผู้นำ มักจะเกิดผลเสียต่อองค์กรมากกว่าผลดี

การสร้างภาวะผู้นำนอกจากจะมีประโยชน์ต่อองค์กรแล้ว ยังมีประโยชน์ต่อส่วนบุคคล กล่าวคือ จะเป็นวิถีทางหนึ่งที่จะช่วยทำให้บุคคลมีความเข้มแข็ง มีความฉลาด มีปัญญาสามารถกำหนดวิถีชีวิตและอนาคตของตนเองได้อย่างชาญฉลาด เป็นผลให้สามารถดำรงชีวิตในกระแสสังคมที่สับสนได้อย่างมีความสุขและประสบความสำเร็จ

คุณสมบัติที่เสริมสร้างภาวะผู้นำ

คุณสมบัติพื้นฐานที่สำคัญที่สุดในการสร้างภาวะผู้นำต้องมี คือ ความน่าเชื่อถือ (credibility) เพราะถ้าขาด

ความน่าเชื่อถือย่อมไม่สามารถชักนำคนอื่นได้ เนื่องจากคุณสมบัติดังกล่าวจะช่วยสร้างบารมีให้ผู้อื่นรักใคร่ ชื่นชม ยอมรับ นับถือ และยินดีปฏิบัติตามด้วยความสมัครใจ การสร้างความน่าเชื่อถือสามารถกระทำได้ ดังนี้

1. การเป็นคนดี ตัวอย่างเช่น เป็นผู้ที่มีจุดมุ่งหมายของชีวิตที่ดี มีศีลธรรม การพูดความจริง มีความซื่อสัตย์ สุจริต มีความจริงใจ การเสียสละและการช่วยเหลือผู้อื่น การละเว้นจากอบายมุข มีความเสมอต้นเสมอปลาย มีความขยัน อดทน อดกลั้น การไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ฯลฯ

2. มีความเป็นผู้ดี ได้แก่ การรักษาตนให้เป็นคนดี เพื่อเป็นตัวอย่างแก่คนอื่น ตัวอย่างเช่น ความมีระเบียบวินัย การเข้าแถวขึ้นรถโดยสาร การไม่แสดงกิริยาต่ำทรามอย่างขาดสติ และการวางตนให้เหมาะสมกับฐานะ ฯลฯ

3. การมีบุคลิกภาพที่ดี ตัวอย่างเช่น การพูด การเดิน การลุก การนั่ง การรับประทานอาหาร การแต่งกายให้เหมาะสมกับกาลเทศะ ฯลฯ

คุณสมบัติอื่นๆ นอกจากคุณสมบัติพื้นฐานที่จะเสริมสร้างภาวะผู้นำมีอยู่เป็นจำนวนมาก ผู้ที่ฝึกฝนได้มากย่อมมีภาวะผู้นำสูงมากเป็นเงาตามตัว ในที่นี้ใคร่ขอกล่าวถึงคุณสมบัติที่สำคัญเพียง 30 ประการ ดังนี้

1. เป็นผู้ที่มีสมาธิ เพราะจิตที่มีสมาธิ ทำให้ไม่คิดฟุ้งซ่าน คิดหมกมุ่น วิตกกังวล เหม่อลอย ขาดสติ จึงทำให้มีพลังมุ่งมั่นมหาศาล สามารถทำงานให้สำเร็จ ลุล่วงไปด้วยดี

2. เป็นผู้ที่มีปัญญา กล่าวคือ เป็นผู้ที่มีความสามารถในการคิดแยกแยะว่า สิ่งใดดี สิ่งใดไม่ดี สิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ สิ่งใดเป็นคุณ สิ่งใดเป็นโทษ สิ่งใดชั่ว สิ่งใดดี

3. มีความสามารถในการเอาชนะและควบคุมตนเอง การเอาชนะคนอื่นไม่ใช่สิ่งที่ยาก แต่การเอาชนะความเกียจคร้าน ความโลภ ความโกรธ ความหลง โทสะ โมหะของตนเองเป็นเรื่องที่ยากกว่า ดังคำกล่าวที่ว่า **“ชัยชนะที่ยิ่งใหญ่คือชัยชนะตัวเอง”**

4. นับถือตัวเองและเห็นคุณค่าของตัวเอง เพราะถ้าเราไม่นับถือตัวเองแล้วคนอื่นจะนับถือตัวเราได้อย่างไร ?

5. ตรงต่อเวลาเสมอ

6. มีความสามารถในการช่วยเหลือตัวเอง ไม่ทำตัวเป็นภาระของคนอื่นอยู่ตลอดเวลา

7. มีความสังเกต รายละเอียดของสิ่งที่มากระทบประสาทสัมผัสทั้งทางรูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัส

8. มีความยุติธรรมสำหรับทุกๆ คน

9. มีความรับผิดชอบ ถ้าจะตำหนิคนอื่นจงตำหนิตัวเองและแสดงความรับผิดชอบก่อน ตำหนิคนอื่นหรือโยนความรับผิดชอบให้คนอื่น

10. ความเป็นมนุษย์ กล่าวคือ มีความเป็นกันเอง อ่อนโยน มีความเอื้ออาทร และเห็นคุณค่าของคน

11. ใฝ่เรียนรู้ตลอดชีวิต

12. เป็นผู้ที่มีความสามารถในการสื่อสาร โดยการใช้การสื่อสารด้วยภาษากาย ภาษาพูด และภาษาเขียน เพื่อให้กลุ่มบุคคลรับรู้เป้าหมายและวิธีการไปสู่ความสำเร็จของเป้าหมาย

13. มีความสามารถในการคิด ตัวอย่างเช่น การคิดวิเคราะห์ (analytical thinking) การคิดเชิงสร้างสรรค์ (critical thinking) และการคิดเชิงบวก (positive thinking) ฯลฯ

14. มีความสามารถในการแก้ปัญหา

15. มีความสามารถในการวางแผน เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ และสามารถวางแผนการแก้ไขปัญหาล่วงหน้าได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

16. มีเหตุผลที่ดี สามารถอธิบายเหตุผลและความจำเป็นในสิ่งที่กระทำได้เสมอ

17. มีความสามารถในการตัดสินใจที่ถูกต้อง โดยการหาข้อมูลที่ถูกต้องครบถ้วน และประเมินผลกระทบจากการตัดสินใจในแนวทางต่างๆ อย่างรอบคอบก่อนตัดสินใจ

18. มีความจำดี ด้วยการฝึกการจำด้วยเทคนิคต่างๆ ตัวอย่างเช่น การใช้สมาธิ การใช้อักษรย่อ การเปรียบเทียบกับสิ่งที่จำได้ง่าย ฯลฯ

19. มีความรอบรู้ ตัวอย่างเช่น ความรอบรู้ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการเมือง ด้านศิลปวัฒนธรรม ฯลฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตและการทำงาน

20. มีความรวดเร็ว ซึ่งความเร็วอาจเกิดจากการจัดเรียงลำดับความสำคัญของงานอย่างเหมาะสม การตัดสินใจที่รวดเร็ว การมีสมาธิในการทำงาน มีวิธีการลดขั้นตอนการทำงาน การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เป็นเครื่องมือสนับสนุนการทำงาน

21. มีสุขภาพและอนามัยที่ดี

22. มีความกล้าหาญ ตัวอย่างเช่น กล้ากระทำความดี กล้าเสี่ยงภัยอันตราย กล้าตัดสินใจ กล้าเผชิญกับความจริง ฯลฯ ซึ่งผู้ที่ขาดความกล้ามักจะตกอยู่ภายใต้ความเครียดและแรงกดดันต่างๆ อยู่เสมอ ส่วนผู้ที่กล้าหาญมักจะได้รับชื่อเสียงและความสำเร็จมากกว่าคนอื่น

23. มีความเชื่อมั่นในตนเอง บุคคลที่มีความเชื่อมั่นในตนเองจะมีความเชื่ออยู่เสมอว่าต้องทำได้ และมักจะพูดถึงเฉพาะแนวทางสู่ความสำเร็จ จึงทำให้งานประสบความสำเร็จ ส่วนบุคคลที่ไม่มีความเชื่อมั่นในตนเองมักจะพูดถึงปัญหาและสิ่งที่ทำไม่ได้ จึงทำให้งานประสบความล้มเหลว

24. ให้เกียรติและยอมรับฟังผู้อื่น โดยไม่คำนึงถึงฐานะ ตำแหน่ง หน้าที่ เชื้อชาติ ไม่ควรดูถูกหรือไม่รับฟังคำพูดของบุคคลที่ต่ำต้อยกว่า เพราะอย่างน้อยทุกคนมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน

25. เป็นนักประชาธิปไตย กล่าวคือ ต้องยอมรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง ยอมรับและปฏิบัติตามมติของเสียงส่วนใหญ่ แต่ในสังคมไทยบางกลุ่มไม่แยกแยะระหว่าง “ความแตกต่าง” กับ “ความแตกแยก” มักจะถือว่าใครที่มีความเห็นที่แตกต่างมักจะถูกกันออกเป็นฝ่ายตรงกันข้าม และแสดงการเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน นำมาซึ่งความแตกแยกในสังคม จนรุกรามและขยายวงกว้างออกไปในที่สุดจะเกิดกลุ่มสังคมที่โง่เขลาเบาปัญญา เพราะคนในกลุ่มสังคมนั้นๆ ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นที่แตกต่าง

26. ไม่หวั่นเกรงผู้อื่น ด้วยการกล้าปฏิเสธ กล้าสบตา กล้าพูดคุยกับทุกๆ คน โดยต้องคิดว่าเป็นคนเหมือนกัน ตายเหมือนกัน ตัวเราก็มีความดีเหมือนกัน

27. มีความรับผิดชอบต่อสังคม กล่าวคือการกระทำใดๆ ต้องคำนึงถึงความสุขหรือความเดือดร้อนของคนในสังคมเสมอ ตัวอย่างเช่น การไม่ส่งเสียงดังรบกวน

คนอื่น การไม่แสวงหาประโยชน์บนความเดือดร้อนของคนอื่น การทุจริตคอร์รัปชันเพื่อตัวเอง การละเว้นการปฏิบัติหน้าที่จนเกิดความเสียหายแก่สังคม ฯลฯ

28. รู้จักเลือกใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่เหมาะสม

29. มีความสามารถในการทำงานเป็นทีม เพราะการอยู่ในสังคมไม่สามารถหลีกเลี่ยงการทำงานเป็นทีม นอกจากนี้การทำงานเป็นทีมจะทำให้สามารถทำงานใหญ่และมีความสำคัญให้สำเร็จ

30. มีวิสัยทัศน์ ต้องมีความสามารถในการมองการณ์ไกล สามารถทำนายสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้ใกล้เคียงความจริงมากที่สุดและมุ่งมั่นทำงานเพื่อความสำเร็จทั้งในปัจจุบันและอนาคต

การสร้างภาวะผู้นำเป็นสิ่งที่มิประโยชน์ทั้งต่อตนเองและต่อองค์กร ทุกคนสามารถสร้างภาวะผู้นำได้มากน้อยแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับข้อจำกัดในแต่ละบุคคล ต้องใช้ความพยายาม ต้องใช้ความสามารถ ต้องใช้เวลา และต้องใช้ความอดทน ถ้าต้องการฝึกสร้างภาวะผู้นำให้สำเร็จควรมีการวางแผนโดยกำหนดระยะเวลาเพื่อสร้างภาวะผู้นำในข้อใด ด้วยวิธีการใด ตามความพร้อมและความเหมาะสมของแต่ละบุคคล เพื่อเปลี่ยนสถานะภาพจาก “ผู้ตาม” “ผู้ที่อ่อนแอ” “ผู้บริหารหรือหัวหน้าที่ขาดภาวะผู้นำ” ไปเป็นผู้นำอย่างสมบูรณ์ในโลกของการเปลี่ยนแปลงทั้งในปัจจุบันและในอนาคต

บรรณานุกรม

1. http://www.associatedcontent.com/article/1159/do_you_have_a_leader_or_boss.html?cat=5 (Accessed on August 1, 2008)
2. <http://www.bleader.net> (Accessed on August 1, 2008)
3. <http://www.communication-skills-4confidence.com/characteristic-of-leadership.html> (Accessed on August 1, 2008)
4. <http://www.leadershipcriteria.com> (Accessed on August 1, 2008)
5. <http://www.nwlink.com/~donclark/leader/leadcon.html> (Accessed on August 1, 2008)